

Leerplan schoolse taalvaardigheden

Het Leerplan schoolse taalvaardigheden is een specifieke uitwerking van en deel van het slo-leerplan Nederlands voor de basisvorming. Het bevat een voorstel voor en deel van het programma Nederlands waarin sterk het accent wordt gelegd op de zogenaamde schoolse taalvaardigheden. Dat zijn taalvaardigheden die nodig zijn om het onderwijs in diverse schoolvakken met succes te kunnen volgen, om kennis mee te verwerven en verwerken. Deze vaardigheden worden beschreven en vervolgens wordt geschetst welke leerstof in welke opbouw aangeboden kan worden in de basisvorming.

Het *Leerplan schoolse taalvaardigheden* richt zich ten eerste op docenten Nederlands. Zij kunnen, al dan niet in sectieverband, hun eigen programma vergelijken met het voorgestelde om vervolgens het onderdeel schoolse taalvaardigheden binnen de lessen Nederlands (als tweede taal) verder te versterken.

Ten tweede kan in breder verband besproken worden hoe de school de leerlingen kan ondersteunen bij de verschillende vakken: het doel is dan om studielessen, mentoraat, huiswerkbegeleiding en dergelijk en het programma Nederlands op elkaar af te stemmen. Het programma wordt daarmee onderdeel van een breder taalbeleid.

Een derde gebruiksmogelijkheid is om dat taalbeleid nog verder uit te werken en - in het verlengde van het programma Nederlands - te onderzoeken wat docenten van andere vakken binnen hun lessen kunnen doen om te voorkomen dat de taalvaardigheid van leerlingen hun leren in de weg staat. Het sluit nauw aan bij de serie brochures *Taal in de klas* voor docenten Nederlands, vakdocenten en schoolleiders.

Als ondersteuning bij die drie gebruiksmogelijkheden zijn achterin dit leerplan diverse suggestie opgenomen.

M. Hajer & T. Meestringa, *Leerplan schoolse taalvaardigheden*. Enschede, SLO, 1994. 80 blz.

f27,50. Te bestellen bij: Stichting IVIO, Postbus 37, 8200 AA Lelystad. Tel: 032 00-76 411.

Brochures *Taal in de klas*

Ter ondersteuning van het taalbeleid op school is bij de stichting ivio een vijftal slo-brochures verschenen in de serie *Taal in de klas*. Deze brochures bevatten tips voor schoolleiders, vakdocenten en docenten Nederlands. Het doel van de brochures is de docenten en schoolleiders te wijzen op (school)taalproblemen die allochtone en taalzwakke leerlingen in de lessen ondervinden en hen tips te geven waarmee deze problemen voorkomen of opgelost kunnen worden.

De brochures zijn toegespitst op de vakken Nederlands, aardrijkskunde, biologie en geschiedenis. De vijfde brochure 'Adviezen voor schoolleiders' is geschreven voor schoolleiders en bevat tips en praktische instrumenten voor de invoering en uitwerking van taalbeleid.

De reeks *Taal in de klas* bestaat uit:

- *Adviezen voor schoolleiders*
Tips voor de ontwikkeling van een taalbeleid
- *Tien tips voor de docent Nederlands*
Schoolse taalvaardigheden en de centrale rol van Nederlands bij schoolsucces.
- *Tien tips voor de aardrijkskundeleraar*
Aardrijkskunde-onderwijs aan meertalige leerlingen.
- *Tien tips voor de biologieleraar*
Biologie-onderwijs aan meertalige leerlingen.
- *Tien tips voor de geschiedenisleraar*
Geschiedenisonderwijs aan meertalige leerlingen.

Brochures '*Taal in de klas*', diverse auteurs. Enschede, SLO, 1993. Afzonderlijke brochure: f7,50. Totaalpakket (5 brochures) f35,-. Te bestellen bij: Stichting IVIO, Postbus 37, 8200 AA Lelystad. Tel: 032 00-76 411.

Tipboek NT2-onderwijs

'Hoe kun je zij-instromers centraal opvangen; zijn er voorbeelden?'

'Welke voorbereidingen moeten we treffen voorafgaand aan de eerste dag?'

'Welk intercultureel leesmateriaal in het Nederlands is bruikbaar voor zij-instromers?'

'Welke informatie zet je in een brochure

voor ouders met betrekking tot een centrale opvang?’

Het *Tipboek* geeft antwoord op deze en nog tientallen andere vragen uit de praktijk van de eerste opvang van pas gearriveerde allochtone leerlingen in het basisonderwijs. De afgelopen twee decennia is veel ervaring opgedaan met deze eerste opvang. De auteurs van het *Tipboek* hebben via de netwerken van grote en kleine opvanggemeenten praktijkvragen en -oplossingen verzameld. Een selectie daaruit is geordend aan het papier toevertrouwd. De vragen en tips zijn verdeeld over 8 rubrieken.

In de rubriek ‘organisatie en inschrijving’ (1) vind je informatie over randvoorwaarden voor de opvang van instromende leerlingen.

In de rubriek ‘het volgen van de ingestroomde leerlingen’ (2) gaat het om tips over de aanmelding van kinderen tot en met informatie over de uitstroom naar de vervolgoopvang.

Onder het kopje ‘didactiek’ (3) komen tal van didactische suggesties op het gebied van taal en rekenen aan de orde. Zo geven de auteurs twee voorbeelden van ingevulde dagroosters voor de eerste opvang; een voor leerlingen van 6 tot 10 jaar en een voor leerlingen van 9 tot 13 jaar.

De rubriek ‘leermiddelen en leerlijnen’ (4) biedt informatie over leermiddelen-pakketten, leerlijnen en leerstofordening. Hier gaan de auteurs onder meer in op de vraag hoe je het gebruik van bestaande NT2-methoden kunt optimaliseren.

Onder de rubriek ‘differentiatie’ (5) staan tips over materialen die het zelfstandig werken mogelijk maken. Zelfstandig werkende leerlingen bieden de leerkracht ruimte intensiever met andere leerlingen aan de slag te gaan.

Onder ‘contact met ouders’ (6) staat beschreven welke informatie over eerste opvang er naar de ouders moet gaan en hoe je over onderwijsresultaten aan de ouders kunt rapporteren.

In de rubriek ‘multi-etnische en meertalige aspecten’ (7) tref je allerlei informatie over diverse talen aan, evenals tips over woordenboeken en over meertalig materiaal.

De laatste rubriek ‘algemene informatie’ (8) bevat veel nuttige adressen en informatie over audio-visueel materiaal.

Het *Tipboek* is geen boek dat op iedere vraag slechts een kort antwoord geeft. Met het beantwoorden van de vragen wil het *Tipboek* de

opvang-gemeenten concrete handreikingen bieden. Dit gebeurt dan ook in de vorm van een of meerdere tips met een toelichting of een voorbeeld van een praktijksituatie. Overigens betreft het steeds vragen en tips over de eerste opvang van allochtone leerlingen. De tips houden op op het moment dat de leerlingen het reguliere onderwijs binnengaan.

P. Filipiak (eindred.), *Tipboek NT2*. Den Bosch, KPC, 1994. 230 blz. f 75.

Te bestellen bij KPC, afdeling verkoop, telefoon 073-21 54 35, bestelnummer 1.811.19.

Opstellen over het nieuwe Nederland

‘Ik woon hier voor altijd tot ik dood ben’ is een selectie van opstelfragmenten, geschreven door kinderen van de Martin Luther King-school en het Marcanticollege in Amsterdam-West. Samenstellers René Boomkens en Adriënne van Heteren hebben vragen geformuleerd om de kinderen zelf aan het woord te laten over hun eigen situatie, hun leven en levensverwachtingen. Op één uitzondering na ging het daarbij om kinderen van wie de ouders niet uit Nederland kwamen en vaak ook om kinderen die zelf elders waren geboren.

De vragen zijn bedacht door samenstellers, maar het geschrevene is het werk van de kinderen zelf. Hun schrijfstijl en formuleringen zijn aangehouden en slechts storende spelfouten zijn verbeterd. Het zijn kortom de verhalen van 51 schoolkinderen tussen de elf en veertien jaar; door hun afkomst bij uitstek kenners van het nieuwe Nederland. De verhalen zijn bijeen geschreven in enkele maanden tijd, gedurende een uur per week.

Waar gaan die verhalen over? Over geboorteland en vaderland; over Nederland en de Nederlanders; over de buurt en vrienden; over geloof; over het dagelijks leven; over koning of de baas zijn en doen wat je wilt; over later en het beroep: ‘Ik heet Ömer en ik word later wat in word, want ik moet nog leren om werk te krijgen. Ik denk dat ik dokter word. Ik wil iets met electriciteit doen, maar het is wel heel moeilijk. Toch ga ik het proberen’.

De samenstellers kiezen nadrukkelijk niet voor een zware sociologische analyse van de verzamelde opstellen. ‘We weten dat er in Amsterdam een heftige discussie gaande is over de

zogenaamde witte en zwarte scholen. We weten dat er veel gesproken wordt over de achterstandssituatie van kinderen op de zogenaamde zwarte scholen. We weten dat meer dan vijftig procent van de kinderen die nu de basiseducatie volgen van zogenaamde allochtone herkomst is. Juist omdat we nu eens niet de problematiek die daarmee geassocieerd wordt wilden belichten, maar uit wilden gaan van het gewone van deze situatie, laten we de teksten voor zichzelf spreken'.

Agogen en politici schetsen doorgaans een problematisch perspectief van het veranderende, multiculturele Nederland. Uit de verhalen van de kinderen spreekt echter een vanzelfsprekend argeloos begrip voor elkaars verschillen. Het geloof van je vriendje mag dan nog zo ondoordringbaar zijn, het zij zo, hij blijft je vriendje. Iedereen moet maar doen wat hij of zij leuk of goed vindt.

René Boomkens & Adriënné van Heteren (red.), *Ik woon hier voor altijd tot ik dood ben, 51 kenners van het nieuwe Nederland klappen uit de school*. Amsterdam, De Balie (tel. 020-623 36 73), 1994. 120 blz. f 29,50.

Taalbeleid in het basisonderwijs

In theorie begint het langzamerhand duidelijk te worden wat goed taalbeleid in het basisonderwijs inhoudt en hoe het gerealiseerd zou kunnen worden. Een belangrijke publikatie in dit kader was het in 1992 door het ministerie uitgegeven *Ceders in de tuin*. Over de praktijk van taalbeleid is minder bekend. Volgens Jacques Poell brengt *Sparren op het plein* hierin verandering. Het boekje profileert zich als inspiratiebron voor andere scholen. Het biedt een schoolportret van taalbeleid op de Thomas More basisschool in Tilburg. Het bevat informatie over de manier waarop het taalbeleid op deze school met veel meertalige leerlingen gestalte krijgt. De school streeft naar goed onderwijs voor alle leerlingen, zowel eentalige als meertalige. Het taalbeleid van de Thomas More school beslaat het reguliere taalprogramma, Nederlands als tweede taal, remedial teaching en onderwijs in de eigen taal. Effectief taalbeleid moet ingebed zijn in het algemene beleid van de school. De achterliggende filosofie van de school is dat onderwijs rendement

moet opleveren en dat resultaten zichtbaar gemaakt moeten worden.

Jacques Poell, *Sparren op het plein. Effectief taalbeleid voor allochtone leerlingen op de Thomas More school in Tilburg*. Hoevelaken, 1994 CPS, .48 blz. f 22,50

Beter Nederlands

Niet vaak verschijnen van leer- of hulpboeken het tweede en derde deel vóór het eerste deel. Zeker niet als de drie delen oplopen in moeilijkheidsgraad. Bij *Beter Nederlands*, hulpboeken grammatica voor anderstaligen, is dit wel het geval. *Beter Nederlands 1* en *Beter Nederlands 2* zijn bestemd voor gevorderde leerders van het Nederlands als tweede taal en verschenen in 1993; onlangs verscheen een inleiding hierop, *Beter Nederlands*. Het is bedoeld voor hoger opgeleide beginnende of halfgevoorde leerders van het Nederlands als tweede taal die hun basiskennis wat op willen frissen. De auteur, Dina Bouman-Noordermeer geeft aan dat er een gebrek is aan leergangen waarin expliciet wordt ingegaan op de samenhang tussen structuur en betekenis. In veel methodes komt de grammatica impliciet aan bod, terwijl cursisten behoefte hebben aan een explicietere benadering. De auteur probeert in die behoefte te voorzien. Het boek is niet bedoeld als echte grammatica, maar als een grammaticaal hulpboek.

Woordsoorten staan in het boek centraal; daarnaast is er aandacht voor de werkwoordstijden, de zinsbouw en de spelling. Het boek bevat ook een lijst met onregelmatige werkwoorden. Achterin is bovendien een toelichting van de grammaticale onderwerpen voor de docent opgenomen. De toelichting bestaat uit een beschrijving van de leerdoelen, een verantwoording van de gemaakte keuzes en een uitwerking van het grammaticale onderwerp. De selectie van de onderwerpen is gebaseerd op de leservaringen van de auteur en die van haar collega's.

Elk hoofdstukje bevat theorie. De grammaticale aspecten worden in enkele voorbeeldzinnen aangeboden. Het functionele van de grammaticale structuren is volgens de auteur in dit boek belangrijker dan de feitelijke vormen. Tussen de theorie door staan oefeningen,

waarin de cursisten de vormen kunnen leren gebruiken. Ze kunnen met de sleutel achter in het boek hun antwoorden controleren. Het boek lijkt voornamelijk bedoeld voor klassikaal gebruik. De leerkracht kan de onderwerpen selecteren die hij zelf van belang acht. Afhankelijk van zijn eigen inzichten, van de gebruikte methode en van de groep zal hij bepalen wat wanneer aan de orde komt. Het boek kent een onderverdeling in basisstof en uitbreidingsstof.

Dina Bouman-Noordermeer, *Beter Nederlands, een inleidend grammaticaal hulpboek voor anderstaligen*. Bussum, Coutinho, 1994. 241 blz. f29,50

Nederlands in de basiseducatie

Ijsbreker is een basisleergang Nederlands als tweede taal. Het eerste deel is onlangs verschenen. Het richt zich op volwassen anderstaligen, gealfabetiseerd in het Latijnse schrift, die in eigen land minimaal drie à vier jaar lagere school tot maximaal enkele jaren vervolgonderwijs hebben gehad. Het is bedoeld voor intensief onderwijs (minimaal 9 uur Nederlands als tweede taal per week) in groepslessen waarbinnen of waarnaast cursisten een gedeelte van de les zelfstandig werken. De totale leergang is afgestemd op de niveaus 0 tot en met 2 uit de SVE-publikatie *Doelen Nederlands als tweede taal* (1991). Deel 1 sluit aan bij niveau 1. Een belangrijk uitgangspunt van de leergang is dat cursisten het geleerde direct in praktijk kunnen brengen. Het accent valt daarbij op luisteren, lezen en op elementaire gespreksvaardigheid (vaste routines). Aan linguïstische vaardigheden als grammatica, woordenschat, uitspraak en intonatie wordt gewerkt in samenhang met de functionele vaardigheden. Een tweede belangrijk uitgangspunt is dat er veel aandacht is voor studievaardigheden om cursisten te 'leren leren'. Zelfbeoordeling speelt hierbij een belangrijke rol.

De leerstof is thematisch geordend. De uitgangsteksten van de hoofdstukken dienen als basis voor verschillende functies (taalhandelingen), noties (begrippen) en grammaticale onderwerpen.

Naast tekstboek en oefenboek is er een docentenhandleiding met per hoofdstuk infor-

matie over de opzet, de achtergronden en de te volgen werkwijze. Achter in de handleiding zijn leerstofonafhankelijke voortgangstoetsen opgenomen.

E. Liemberg e.a. *Ijsbreker. Basisleergang Nederlands voor volwassen anderstaligen 1*. Amsterdam, Meulenhoff Educatief, 1994. Tekstboek: 194 blz. f38,75; oefenboek: 316 blz. f25,25; docentenhandleiding: 142 blz. f68,-; 2 cursistencassettes: f30,-

Nederlands zonder etnische grenzen

Het schoolvak Nederlands heeft zich lang onttrokken aan de aanwezigheid van meertalige leerlingen in de klas. Het is de vraag hoe leerlingen met schoolloopbaanproblemen zo goed mogelijk naar de kerndoelen basisvorming gevoerd kunnen worden. De moedertaalmethoden komen niet aan hun behoeften tegemoet: er is in het vak te weinig aandacht voor de (voortgezette) taalverwerving. Het gaat hierbij niet alleen om schoolse taalvaardigheden, die wel in de kerndoelen opgesloten zitten, maar om het hele terrein dat door alle kerndoelen bestreken wordt.

Tegen deze achtergrond heeft de SLO zich in 1993 gebogen over de weg waarlangs integratie van eerste- en tweede-taalonderwijs Nederlands tot stand kan komen.

In *Nederlands zonder etnische grenzen* geven de auteurs een nadere verkenning van de vraagstelling, formuleren ze uitgangspunten voor een geïntegreerd eerste- en tweede-taalonderwijs, gaan ze in op de gewenste didactiek en de wijze waarop men de leerstof (ader) kan bepalen om alle leerlingen naar de kerndoelen te kunnen leiden. Eén en ander werken ze voorbeeldmatig uit volgens een bepaalde procedure in uiteindelijk een concrete opzet voor een aantal lessen. Tenslotte geven ze mogelijke implicaties aan voor de ontwikkelingen in de nabije toekomst. Het boek is geschreven voor beleidsmakers, eerste- en tweede-taaldidactici, materiaalontwikkelaars en uitgevers en het is bedoeld om de groei van het schoolvak Nederlands te sturen en te stimuleren.

T. Meestringa, H. Hacquebord, M. Hajer, T. van der Linden, J. Verbeek, E. Wagemans & T. Witte, *Nederlands zonder etnische grenzen*, En-

schede, SLO, 1993. 104 blz. f27,50. Te bestellen bij KPC, Den Bosch, tel. 073-24 72 47, bestelnummer 1.811.36

Zo zijn onze manieren

In leerboeken komen woorden voor als 'monnikenwerk', 'een meesterstuk', 'verzui-ling' en nog honderden andere cultuurbe-paalde woorden en uitdrukkingen. Dit zal voor allochtone, neveninstromende leerlin-gen die onbekend zijn met onze cultuur be-gripsproblemen opleveren. Ook geografi-sche aanduidingen als 'het noorden' of 'bene-den de grote rivieren' zullen deze leerlingen weinig zeggen. Het is daarom van het groot-ste belang dat deze leerlingen zo snel moge-lijk ingewijd worden in de Nederlandse cul-tuur. Het boek *Zo zijn onze manieren, Neder-landkunde voor buitenlanders* bevat lesstof hier-voor en heeft als onderdelen *geografie, cultuur-geschiedenis en gebruiken*. De hoofddoelstel-ling van de lesstof is dat allochtone leerlin-gen (in de basisvorming) voldoende kennis van de Nederlandse cultuur verwerven om het reguliere onderwijs beter te kunnen vol-gen. De subdoelstellingen worden als volgt geformuleerd:

- de leerlingen verwerven een woordenschat (waaronder veel idioom), die gerelateerd is aan de Nederlandse cultuur;
- De spreek- en luistervaardigheid van de leer-lingen wordt getraind door deelname aan klas-segesprekken en discussies over allerlei onder-werpen;
- de schrijfvaardigheid van de leerlingen wordt getraind door opdrachten tot beschrijving en/of het geven van een mening of een oor-deel;
- de leerlingen krijgen inzicht in culturele ver-schillen, maar verbinden daar geen waarde-oordeel aan.

De lesstof is afgestemd op het ontwikkelen van het gehele gebied van taalvaardigheid en is bedoeld voor (VBO/MAVO en HAVO/VWO)-leerlingen in de basisvorming.

J. van der Toorn-Schutte, *Zo zijn onze manieren, Nederlandkunde voor buitenlanders*. Apeldoorn, Uitgeverij Auctor, 1994. 118 blz. f27,50.
Docentenhandleiding. 64 blz. f19,90.

Intercultureel gepland

Bij het Instituut voor Leerplanontwikkeling (SLO) verscheen *Intercultureel gepland. Aspecten van intercultureel onderwijs in kerndoelen en leer-plannen basisvorming en examenvoorstellen C/D niveau*. De brochure is een voorstudie uitge-voerd in opdracht van de overheid. De auteur gaat in 'op welke manier en met welke mate-rialen de onderdelen van de kerndoelen basis-vorming kunnen worden bereikt en hoe aan algemene kerndoelen een interculturele invul-ling gegeven kan worden' (p. 7). In eerste in-stantie wordt een overzicht gegeven van over-heidsbepalingen ten aanzien van intercultureel onderwijs. Vervolgens is recente literatuur be-keken met het oog op het formuleren van een definitie van intercultureel onderwijs (ICO). In de tweede helft van de brochure zijn de kern-doelen geanalyseerd op ICO-aspecten en mo-gelijkheden voor interculturalisering. Weinig kerndoelen bevatten expliciete uitspraken met betrekking tot interculturalisatie. Op dezelfde manier zijn per vak de leerplannen van de SLO op basis van de kerndoelen en de concept-examenprogramma's (eindtermen en vaardig-heden) in het MAVO en VBO geanalyseerd. Veel eindtermen en vaardigheden zijn niet expliciet intercultureel, maar lenen zich wel voor inter-culturele invulling. In het laatste hoofdstuk geeft de auteur nog enkele adviezen en sugges-ties bestemd voor overheid en ontwikkelaars gericht op het interculturaliseren van het on-derwijs.

R. Delnóy, *Intercultureel gepland. Aspecten van in-tercultureel onderwijs in kerndoelen en leerplannen basisvorming en examenvoorstellen C/D niveau*. Enschede, SLO, 1994. 61 blz. f15. Te bestellen bij de SLO, afdeling verkoop, Postbus 2041, 7500 CA Enschede o.v.v. AN 8.393.7182.